

วิธีวิทยาการทางการสอนวรรณคดีไทยในยุคปกติใหม่

Methodology for Teaching Thai Literature in the New Normal Era

พระมหาณัฐวัฒน์ อภิบุญโญ (โชติธนามงคลกิจ)¹

พระปิยะณัฐ กิตติโสภโณ (พันธ์ศรี)²

และ พระชาณุณรงค์ คมภีรบุญโญ (ปิ่นหอม)³

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน^{1,2,3}

Phra Maha Natthawat Abhipuṅko (Chotthanamongkolkit)¹

Phra Piyanat Kittisobhano (Phansri)²

and Phra Channarong Kampierapanyo (Pinhom)³

Mahamakut Buddhist University, Isan Campus^{1,2,3}

Corresponding Author, Email: nuttawat.chot@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์แนวคิดและนำเสนอวิธีวิทยาการสอนวรรณคดีไทยที่เหมาะสมกับบริบทการจัดการศึกษาในยุคปกติใหม่ (New Normal) โดยอาศัยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและพฤติกรรม การเรียนรู้ของผู้เรียน ผลการสังเคราะห์พบว่า การสอนวรรณคดีไทยในยุคปกติใหม่ควรเปลี่ยนบทบาทจากการถ่ายทอดความรู้ไปสู่การออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยบูรณาการสาระวรรณคดี วิธีการสอน และเทคโนโลยีดิจิทัลเข้าด้วยกัน ภายใต้กรอบแนวคิดร่วมสมัย ได้แก่ การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) กรอบความรู้ด้านเทคโนโลยี เนื้อหา และวิธีสอน (TPACK) และการออกแบบการเรียนรู้เพื่อผู้เรียนทุกคน (Universal Design for Learning: UDL) ควบคู่กับการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การตีความ การสร้างสรรค์ผลงาน และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ ทั้งนี้ ผู้สอนควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเชื่อมโยงคุณค่าของวรรณคดีกับบริบททางสังคมและการดำเนินชีวิตร่วมสมัย อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมไทยควบคู่กับการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 อย่างสมดุลและยั่งยืน

คำสำคัญ: วิธีวิทยาการสอน; วรรณคดีไทย; ยุคปกติใหม่; การเรียนรู้เชิงรุก; เทคโนโลยีดิจิทัล

* ได้รับบทความ: 18 กันยายน 2568; แก้ไขบทความ: 6 พฤศจิกายน 2568; ตอรับตีพิมพ์: 30 มิถุนายน 2569

Abstract

This academic article aims to synthesize concepts and propose an instructional methodology for teaching Thai literature in the New Normal era. The study is based on documentary analysis of relevant theories, concepts, and research from both Thai and international sources to develop a contemporary instructional framework that responds to technological advancement and changing learner characteristics. The synthesis indicates that Thai literature instruction should move beyond traditional knowledge transmission toward learner-centered instructional design that integrates literary content, pedagogy, and digital technology. Effective instruction should incorporate contemporary educational approaches, including Active Learning, Blended Learning, the Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK) framework, and Universal Design for Learning (UDL), while promoting analytical thinking, literary interpretation, creativity, collaborative learning, and responsible digital literacy. Teachers are encouraged to create participatory learning environments where learners actively exchange ideas, critically engage with literary texts, and connect literary values with contemporary social contexts and real-life experiences. Such an approach not only enhances learners' competencies required for the twenty-first century but also contributes to the preservation and sustainable transmission of Thailand's literary and cultural heritage through innovative and meaningful learning experiences.

Keywords: Teaching Methodology; Thai Literature; New Normal; Active Learning; Digital Technology

บทนำ

วรรณคดีไทยเป็นมรดกทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่สะท้อนพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม และอัตลักษณ์ของสังคมไทยในแต่ละยุคสมัย อีกทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริม การพัฒนาทักษะด้านภาษา การอ่านเชิงวิเคราะห์ การตีความ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน การเรียนการสอนวรรณคดีไทยจึงมิได้มุ่งเพียงให้ผู้เรียนจดจำเนื้อเรื่องหรือ คุณค่าทางวรรณศิลป์ หากแต่ต้องสามารถเชื่อมโยงสาระสำคัญของวรรณคดีกับบริบทของสังคมร่วมสมัย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและสามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ที่กำหนดให้ผู้เรียนมีสมรรถนะด้านการคิด การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีควบคู่กับการดำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมไทย

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ได้ส่งผลให้เกิดแนวคิด "ยุคปกติใหม่ (New Normal)" ซึ่งไม่เพียงเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คน หากยังส่งผลต่อระบบการศึกษา ในทุกระดับอย่างมีนัยสำคัญ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ได้เปลี่ยนจากการเรียนในชั้นเรียนเพียงอย่างเดียว ไปสู่การเรียนรู้แบบออนไลน์ การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการศึกษา ส่งผลให้บทบาทของครูเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ (Learning Designer) และผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning)

แม้ว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดจะคลี่คลายลง แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นได้เร่งให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่การศึกษาในยุคดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ ผู้เรียนในปัจจุบันเติบโตท่ามกลางเทคโนโลยีดิจิทัล สื่อสังคมออนไลน์ และปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ทำให้มีรูปแบบการเรียนรู้ ความสนใจ และพฤติกรรมการแสวงหาความรู้ที่แตกต่างจากผู้เรียนในอดีตอย่างชัดเจน ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนวรรณคดีไทยจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนจากการเน้นการบรรยายและการท่องจำ ไปสู่การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่กระตุ้นการคิดวิเคราะห์ การตีความ การอภิปราย การสร้างสรรค์ผลงาน และการเชื่อมโยงเนื้อหาวรรณคดีกับสถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของวรรณคดีไทยในฐานะแหล่งเรียนรู้ที่มีความหมายต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21

แนวคิดทางการศึกษาร่วมสมัยได้เสนอกรอบการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทดังกล่าว อาทิ กรอบความรู้ด้านเทคโนโลยี วิธีสอน และเนื้อหา (Technological Pedagogical Content Knowledge: TPACK) ซึ่งอธิบายว่าการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเกิดจากการบูรณาการองค์ความรู้ด้านเนื้อหา วิธีสอน และเทคโนโลยีเข้าด้วยกัน รวมทั้งแนวคิด Universal Design for Learning (UDL) ที่มุ่งออกแบบการเรียนรู้ให้ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างผู้เรียน และแนวคิด Active Learning ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนผ่านการลงมือปฏิบัติ การคิดวิเคราะห์ และการสะท้อนผลการเรียนรู้ แนวคิดเหล่านี้ล้วนเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาวิธีวิทยาการสอนวรรณคดีไทยให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานศึกษาที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ยังมุ่งอธิบายวิธีการจัดการเรียนรู้หรือการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเป็นรายประเด็น ขณะที่การสังเคราะห์ "วิธีวิทยาการสอนวรรณคดีไทย" ที่บูรณาการฐานคิดทางวรรณคดี ศาสตร์การสอน และนวัตกรรมดิจิทัลไว้ในกรอบเดียวกัน

ยังมีอยู่อย่างจำกัด ส่งผลให้ครูผู้สอนขาดแนวทางเชิงระบบในการออกแบบการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง ควบคู่กับการปลูกฝังความซาบซึ้งในคุณค่าของวรรณศิลป์ไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ บทความวิชาการฉบับนี้จึงมุ่งสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และองค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีวิทยาการสอนวรรณคดีไทยในยุคปกติใหม่ เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการสาระวรรณคดี วิธีการสอน และเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม อันจะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอน นักวิชาการ และผู้พัฒนาหลักสูตรในการออกแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อบริบทการศึกษายุคใหม่ พร้อมทั้งส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบสานคุณค่าของวรรณคดีไทยควบคู่กับการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้สามารถดำรงชีวิตและเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ 21

แนวคิดเกี่ยวกับยุคปกติใหม่ (Now normal)

แนวคิด ยุคปกติใหม่ (New Normal) เป็นแนวคิดที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา ภายหลังการเผชิญกับวิกฤตหรือเหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลกระทบในวงกว้าง จนทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตเดิมไม่สามารถกลับคืนสู่สภาพเดิมได้อย่างสมบูรณ์ แนวคิดดังกล่าวได้รับความสนใจครั้งแรกในบริบทเศรษฐกิจโลกหลังวิกฤตการเงิน ค.ศ. 2007–2009 ก่อนที่จะถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายภายหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เพื่ออธิบายการปรับตัวของมนุษย์และองค์กรในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการศึกษา ซึ่งต้องเปลี่ยนผ่านจากการจัดการเรียนรู้แบบดั้งเดิมไปสู่การเรียนรู้ที่อาศัยเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมการเรียนรู้เป็นฐาน

ในมิติทางการศึกษา ยุคปกติใหม่มิได้หมายถึงเพียงการเปลี่ยนสถานที่เรียนจากห้องเรียนสู่ระบบออนไลน์เท่านั้น หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของกระบวนการจัดการเรียนรู้ทั้งระบบ ตั้งแต่บทบาทของผู้สอน ผู้เรียน สื่อการเรียนรู้ วิธีการวัดและประเมินผล ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้สอนจึงต้องปรับบทบาทจาก ผู้ถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transmitter) ไปสู่ ผู้ออกแบบการเรียนรู้ (Learning Designer) และ ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Learning Facilitator) ที่สามารถออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านการสืบค้น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้ (Constructivism) ที่มองว่าผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากประสบการณ์และปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคปกติใหม่ยังส่งผลให้เทคโนโลยีดิจิทัลกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษา เครื่องมือ เช่น ระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ (Learning Management System: LMS) ห้องเรียนออนไลน์ โปรแกรมประชุมทางไกล สื่อมัลติมีเดีย และปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ทั้งในรูปแบบออนไลน์ (Online

Learning) แบบผสมผสาน (Blended Learning) และแบบยืดหยุ่น (Hybrid Learning) ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา ขณะเดียวกันผู้สอนสามารถออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล ติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน และประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวมิได้ทำให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ หากขาดการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ผู้เรียนอาจกลายเป็นเพียงผู้รับข้อมูลผ่านสื่อดิจิทัล โดยขาดการคิดวิเคราะห์และการสร้างองค์ความรู้ ดังนั้น การศึกษาในยุคปกติใหม่จึงให้ความสำคัญกับการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับศาสตร์การสอน (Pedagogy) และเนื้อหาวิชา (Content) อย่างสมดุล ซึ่งเป็นสาระสำคัญของกรอบแนวคิด Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK) ที่อธิบายว่าการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพต้องเกิดจากการผสมองค์ประกอบทั้งสามด้านเข้าด้วยกัน ไม่ใช่การเพิ่มเทคโนโลยีเข้าไปในชั้นเรียนเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ แนวคิด Universal Design for Learning (UDL) ยังมีบทบาทสำคัญในการออกแบบการเรียนรู้ในยุคปกติใหม่ โดยมุ่งสร้างโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียม ผ่านการนำเสนอเนื้อหาในหลากหลายรูปแบบ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่แตกต่างกัน และการประเมินผลที่ยืดหยุ่นตามศักยภาพของแต่ละบุคคล แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับบริบทของห้องเรียนร่วมสมัยที่มีความหลากหลายทั้งด้านพื้นฐานความรู้ ความสนใจ ความสามารถ และรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน

อีกประเด็นสำคัญของยุคปกติใหม่คือการเปลี่ยนแปลงสมรรถนะที่จำเป็นของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงความรู้เชิงวิชาการ แต่ครอบคลุมทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีจริยธรรม และการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการเรียนรู้จึงควรเน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) และการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) เพื่อพัฒนาสมรรถนะดังกล่าวควบคู่กับการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

เมื่อพิจารณาในบริบทของการสอนวรรณคดีไทย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเปิดโอกาสให้ครูสามารถนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่ออธิบายบริบทของวรรณคดี การอภิปรายผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ การสร้างสื่อดิจิทัล การผลิตพอดแคสต์ การเล่าเรื่องด้วยดิจิทัล (Digital Storytelling) หรือการใช้ปัญญาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือสนับสนุนการวิเคราะห์ตัวบท ทั้งนี้ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ การตีความ และการเชื่อมโยงคุณค่าของวรรณคดีกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย มากกว่าการมุ่งใช้เทคโนโลยีเพื่อความทันสมัยเพียงอย่างเดียว

กล่าวโดยสรุป ยุคปกติใหม่เป็นบริบทสำคัญที่ผลักดันให้การศึกษาต้องปรับเปลี่ยนทั้งด้านแนวคิดและวิถีปฏิบัติ โดยเฉพาะการเปลี่ยนจากการสอนแบบเน้นผู้สอนไปสู่การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลกับศาสตร์การสอน และส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 การทำความเข้าใจแนวคิดดังกล่าวจึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาวิธียาการสอนวรรณคดีไทยให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม สร้างการเรียนรู้ที่มีความหมาย และดำรงคุณค่าของวรรณคดีไทยให้คงอยู่ในสังคมร่วมสมัยได้อย่างยั่งยืน

วรรณคดีไทยกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

วรรณคดีไทยมิได้เป็นเพียงมรดกทางวัฒนธรรมที่บันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และวิถีชีวิตของสังคมไทยในแต่ละยุคสมัย หากยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความคิด และคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 เนื้อหาของวรรณคดีสะท้อนภูมิปัญญา ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และอัตลักษณ์ของชาติ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรม พร้อมทั้งสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอดีตกับบริบทของสังคมปัจจุบันได้อย่างมีเหตุผล การเรียนวรรณคดีจึงมิใช่การศึกษาบทประพันธ์เพื่อจดจำเนื้อหาเพียงอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจมนุษย์ สังคม และโลกผ่านการตีความวรรณกรรมอย่างลึกซึ้ง

ในบริบทของการศึกษาแห่งศตวรรษที่ 21 การพัฒนาผู้เรียนมุ่งเน้นการสร้างสมรรถนะ (Competency-Based Education) มากกว่าการสะสมองค์ความรู้เพียงอย่างเดียว ผู้เรียนจำเป็นต้องมีทักษะการคิดขั้นสูง การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก กรอบแนวคิด Partnership for 21st Century Learning (P21) ได้เสนอว่าผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาทักษะสำคัญ ได้แก่ การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) การคิดสร้างสรรค์ (Creativity) การสื่อสาร (Communication) และการทำงานร่วมกัน (Collaboration) หรือที่เรียกว่า 4Cs ซึ่งถือเป็นสมรรถนะหลักของผู้เรียนในยุคดิจิทัล

เมื่อพิจารณาธรรมชาติของวรรณคดีไทย จะพบว่ามีศักยภาพในการพัฒนาสมรรถนะดังกล่าวอย่างรอบด้าน เนื่องจากการอ่านวรรณคดีเป็นกระบวนการตีความที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนวิเคราะห์เหตุการณ์ ตัวละคร แนวคิด และค่านิยมที่แฝงอยู่ในตัวบท การตีความวรรณคดีจึงไม่ใช่การค้นหาคำตอบที่ถูกต้องเพียงหนึ่งเดียว แต่เป็นการใช้เหตุผลและหลักฐานประกอบการอธิบายความหมายของเรื่อง ส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การใช้เหตุผล และการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลอย่างเป็นระบบ

นอกจากการคิดวิเคราะห์แล้ว วรรณคดียังส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ผ่านการจินตนาการ การตีความในมุมมองใหม่ และการสร้างสรรค์ผลงานที่ต่อยอดจากเนื้อหาวรรณกรรม เช่น การเขียนเรื่องสั้น การแต่งบทกวี การเล่าเรื่องผ่านสื่อดิจิทัล การสร้างอินโฟกราฟิก การผลิตพอดแคสต์ หรือการสร้าง

สื่อมัลติมีเดีย ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดความคิดและแสดงศักยภาพของตนเองได้อย่างหลากหลาย การจัดกิจกรรมลักษณะดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (Creative Learning) ที่เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติและการสร้างผลงานของตนเอง

อีกประเด็นสำคัญคือการพัฒนาทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน วรรณคดีไทยสามารถนำมาใช้เป็นสื่อกลางในการอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การโต้เถียง การแสดงบทบาทสมมติ (Role Play) และการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นบนพื้นฐานของเหตุผลและความเคารพต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง กิจกรรมดังกล่าวช่วยเสริมสร้างทักษะการสื่อสาร การฟังอย่างลึกซึ้ง การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ ซึ่งเป็นสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพในอนาคต

การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดิจิทัลยังส่งผลให้การเรียนรู้วรรณคดีไทยสามารถขยายขอบเขตจากตำราเรียนไปสู่แหล่งเรียนรู้ออนไลน์ที่หลากหลาย ผู้เรียนสามารถศึกษาข้อมูลจากหอสมุดดิจิทัลฐานข้อมูลวรรณกรรม พิพิธิภัณฑ์เสมือน สื่อมัลติมีเดีย และแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ ตลอดจนใช้ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เพื่อช่วยค้นคว้า วิเคราะห์ข้อมูล หรือเปรียบเทียบแนวคิดทางวรรณกรรม อย่างไรก็ตาม ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ โดยสามารถประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล เคารพลิขสิทธิ์ และใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม เพื่อพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันดิจิทัล (Digital Literacy) ควบคู่กับการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy)

ในด้านการพัฒนาคุณธรรมและความเป็นพลเมือง วรรณคดีไทยยังคงมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมจิตสำนึกของผู้เรียน เนื่องจากเนื้อหาของวรรณคดีจำนวนมากสะท้อนหลักคุณธรรม ความเสียสละ ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ การเรียนรู้ผ่านวรรณคดีจึงช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น และสามารถประยุกต์ใช้ข้อคิดจากวรรณกรรมในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนวรรณคดีไทยในสถานศึกษาหลายแห่งยังประสบข้อจำกัด เนื่องจากยังคงเน้นการอธิบายเนื้อหา การท่องจำ และการวิเคราะห์ตามแบบเรียน ส่งผลให้ผู้เรียนจำนวนไม่น้อยมองว่าวรรณคดีเป็นเนื้อหาที่ยาก ลำบาก และไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ควรเปลี่ยนจากการถ่ายทอดสาระเพียงอย่างเดียวไปสู่การออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เชื่อมโยงวรรณคดีกับประเด็นร่วมสมัย และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเรียนรู้ เพื่อให้วรรณคดีไทยมีความหมายต่อผู้เรียนในบริบทของโลกยุคใหม่

ดังนั้น การพัฒนาการเรียนการสอนวรรณคดีไทยในศตวรรษที่ 21 จึงควรยึดหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง บูรณาการศาสตร์ด้านภาษา วรรณกรรม เทคโนโลยี และนวัตกรรมการศึกษาเข้าด้วยกัน พร้อมส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ อันจะทำให้วรรณคดีไทยมีใช้เพียงมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการอนุรักษ์ หากแต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน และสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ พร้อมเผชิญความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

วิธีวิทยาการสอนในยุค New Normal

วิธีวิทยาการสอนวรรณคดีไทย (Methodology for Teaching Thai Literature) หมายถึง กรอบแนวคิด หลักการ และกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนใช้ในการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และคุณลักษณะตามเป้าหมายของหลักสูตร โดยครอบคลุม การกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการจัดกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ตลอดจน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ วิธีวิทยาการจึงมิใช่เพียงการเลือกเทคนิคการสอน แต่เป็นการบูรณาการศาสตร์ด้านวรรณคดี ศาสตร์การสอน และเทคโนโลยีการศึกษาเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถวิเคราะห์ ตีความ และประยุกต์ใช้คุณค่าของวรรณคดีไทยในบริบทของสังคมร่วมสมัย

ในยุคปกติใหม่ การสอนวรรณคดีไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนจากการสอนแบบบรรยายและการท่องจำ ไปสู่การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered Learning) โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ผ่านการสืบค้น การอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการสะท้อนผลการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนควรทำหน้าที่เป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ (Learning Designer) ที่สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาวรรณคดีกับประเด็นทางสังคม วัฒนธรรม และสถานการณ์ร่วมสมัย เพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความหมายของวรรณคดีในชีวิตจริง มากกว่าการเรียนรู้เพื่อการสอบเพียงอย่างเดียว

การออกแบบวิธีวิทยาการสอนวรรณคดีไทยควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการบูรณาการองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ สารวรรณคดี (Literary Content) กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Technology) การมีส่วนร่วมของผู้เรียน (Learner Engagement) และการประเมินผลเพื่อพัฒนา (Assessment for Learning) ซึ่งองค์ประกอบทั้งห้าประการมีความสัมพันธ์กันและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

1. การบูรณาการสาระวรรณคดีกับบริบทสังคมร่วมสมัย

วรรณคดีไทยควรได้รับการนำเสนอในฐานะองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกับการดำรงชีวิต มิใช่เพียง

เรื่องราวในอดีต ผู้สอนควรเชื่อมโยงประเด็นสำคัญของวรรณคดีกับสถานการณ์ทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมร่วมสมัย เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์คุณค่าและความหมายของ วรรณกรรมจากหลายมิติ ตัวอย่างเช่น การศึกษาวรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผน สามารถนำไปสู่การอภิปราย เกี่ยวกับบทบาทสตรี ความเหลื่อมล้ำทางสังคม หรือจริยธรรมในการใช้อำนาจ ขณะที่ พระอภัยมณี อาจเชื่อมโยงกับประเด็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาวะผู้นำ และการอยู่ร่วมกันในสังคม พหุวัฒนธรรม

แนวทางดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นว่าวรรณคดีมิใช่เพียงมรดกทางวัฒนธรรม หากแต่เป็น เครื่องมือในการทำความเข้าใจปัญหาสังคมและพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking)

2. การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นหัวใจสำคัญของวิธีวิทยาการสอนวรรณคดีไทยในยุคปัจจุบัน ผู้เรียน ควรมีบทบาทเป็นผู้แสวงหาความรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การอภิปรายกลุ่ม การแสดงบทบาท สมมติ (Role Play) การโต้เถียง (Debate) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) และการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning)

กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการตีความ วิเคราะห์เหตุผล แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสร้าง องค์ความรู้ร่วมกัน ส่งผลให้การเรียนวรรณคดีมีชีวิตชีวา และส่งเสริมทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

3. การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลในการเรียนรู้

เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นองค์ประกอบสำคัญของวิธีวิทยาการสอนในยุคปกติใหม่ การนำเทคโนโลยี มาใช้ควรมุ่งสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ มิใช่เพียงเพิ่มความทันสมัยของสื่อการสอน ผู้สอนสามารถใช้ ระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ (LMS) ห้องเรียนออนไลน์ โปรแกรมสร้างสื่อมัลติมีเดีย กระดานสนทนา ออนไลน์ ตลอดจนปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสืบค้นข้อมูล วิเคราะห์ ตัวบท เปรียบเทียบแนวคิดทางวรรณกรรม และสร้างผลงานเชิงสร้างสรรค์

นอกจากนี้ เทคโนโลยียังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น (Flexible Learning) ทำให้ผู้เรียน สามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา และเปิดโอกาสให้ครูติดตามพัฒนาการของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่องผ่านข้อมูล เชิงประจักษ์

4. การออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล

ผู้เรียนในยุคปัจจุบันมีความแตกต่างทั้งด้านความสามารถ ความสนใจ และรูปแบบการเรียนรู้ วิธีวิทยาการสอนจึงควรยึดหลัก Universal Design for Learning (UDL) โดยนำเสนอเนื้อหาในหลาย รูปแบบ เช่น ข้อความ ภาพ เสียง วิดีโอ อินโฟกราฟิก และสื่อปฏิสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงสาระ

สำคัญของวรรณคดีได้อย่างเท่าเทียม

ในด้านการแสดงผลการเรียนรู้ ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกวิธีการนำเสนอผลงานตามศักยภาพของตนเอง เช่น การเขียนบทความ การจัดทำพอดแคสต์ การผลิตวิดีโอ การสร้างสื่อดิจิทัล หรือการออกแบบนิทรรศการออนไลน์ ซึ่งช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้

5. การวัดและประเมินผลเพื่อการพัฒนา

การประเมินผลในวิธีวิทยาการสอนวรรณคดีไทยควรเปลี่ยนจากการวัดความจำเพียงอย่างเดียวไปสู่การประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (Assessment for Learning) โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) การสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection) การประเมินตนเอง (Self-Assessment) และการประเมินโดยเพื่อน (Peer Assessment)

การประเมินลักษณะนี้ช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงพัฒนาการของตนเอง สามารถปรับปรุงการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง และสะท้อนสมรรถนะที่แท้จริงทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ

วิธีวิทยาการสอนวรรณคดีไทย

การจัดการเรียนการสอนวรรณคดีไทยในยุค New Normal จำเป็นต้องอาศัยกรอบวิธีวิทยาทันสมัยเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี เพราะวรรณคดีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางสังคม ศิลปะ และจริยธรรม การสอนวรรณคดีในปัจจุบันจึงต้องตอบสนองทั้งต่อการรักษามรดกภูมิปัญญาและการปรับใช้กับโลกดิจิทัลที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อใหม่อยู่ตลอดเวลา

1. กรอบแนวคิดที่แฟ็ก (TPACK: Technological–Pedagogical–Content Knowledge) เทคโนโลยี - วิธีสอน - สาร

หนึ่งในแนวคิดสำคัญคือกรอบแนวคิดที่แฟ็ก (TPACK) หรือความรู้ด้านเทคโนโลยี (Technological Knowledge) วิธีสอน (Pedagogical Knowledge) และสาร (Content Knowledge) (Jiménez Sierra, Ortega Iglesias, Cabero-Almenara, & Palacios-Rodríguez, 2023) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสอนที่มีคุณภาพมีการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเสริม และบูรณาการทั้งสามด้าน ได้แก่ “สาร” (Content) เช่น เนื้อหาวรรณคดีและทฤษฎีวรรณคดี “วิธีสอน” (Pedagogy) เช่น การอ่านอย่างใกล้ชิด การตอบสนองของผู้อ่าน หรือการเรียนรู้เชิงโต้แย้ง และ “เทคโนโลยี” (Technology) เช่น ระบบจัดการเรียนรู้ (Learning Management System: LMS) เครื่องมือดิจิทัลสำหรับการทำงานร่วมกัน (Digital Collaboration Tools) หรือสื่อออนไลน์ (Online Media) ที่ช่วยการตีความตัวบท ร่วมกันกับการสอน

การบูรณาการลักษณะนี้ทำให้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเข้าใจสาระวรรณคดี พัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีควบคู่กับการคิดเชิงวิเคราะห์ ตัวอย่างเช่น การสอน ขุนช้างขุนแผน

อาจให้ผู้เรียนอ่านตอนที่เลือกอย่างใกล้ชิด (Close Reading) จากนั้นใช้เครื่องมือดิจิทัล เช่น กูเกิลเอกสาร (Google Docs) หรือแพดเลต (Padlet) เพื่อให้ผู้เรียนร่วมกันสร้างคำอธิบายเชิงตีความ (Interpretation) ก่อนที่จะนำมาถกเถียงและอภิปรายในห้องเรียน การใช้เทคโนโลยีทำให้บทเรียนมีความร่วมสมัย ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการสื่อสาร และการคิดวิเคราะห์ร่วมกับผู้อื่น

อย่างไรก็ตาม กรอบแนวคิดที่แพ็ก (TPACK) ยังมีข้อจำกัดสำคัญคือความพร้อมของครู หากครูไม่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี (Technological Proficiency) การออกแบบการสอนอาจไม่เกิดผลตามที่คาดหวัง ดังนั้น การพัฒนาครูให้มีความรู้ทั้งสามด้านอย่างเหมาะสมจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนของการศึกษาไทยในยุคปัจจุบัน

2. ออกแบบเพื่อผู้เรียนทุกคน

นักการศึกษาออกแบบการเรียนรู้ที่สามารถเข้าถึงได้สำหรับผู้เรียนทุกกลุ่ม โดย CAST (2018) ได้นำเสนอหลักการออกแบบไว้ 3 ด้าน ได้แก่

1) การเรียนรู้วรรณคดีไทยควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การอภิปรายในชั้นเรียน การแสดงความคิดเห็นผ่านกระดานสนทนาออนไลน์ หรือการเล่นเกมการศึกษา เพื่อกระตุ้นแรงจูงใจและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนาน ตัวอย่างเช่น การสอน ขุนช้าง ขุนแผน ครูอาจให้นักเรียนแบ่งกลุ่มสวมบทบาทตัวละครและถกเถียงเชิงประเด็นตามบทบาทที่ได้รับ วิธีนี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและเข้าใจเนื้อหา

2) ครูควรนำเสนอเนื้อหาวรรณคดีไทยในหลายรูปแบบเพื่อรองรับผู้เรียนที่มีพื้นฐานการเรียนรู้แตกต่างกัน เช่น ใช้สื่อข้อความควบคู่กับภาพประกอบ วิดีโอ สื่อเสียง หรืออินโฟกราฟิก เพื่อขยายความเข้าใจในตัวบท ตัวอย่างเช่น การสอน พระอภัยมณี อาจใช้บทกลอนควบคู่กับภาพวาดและคลิปวิดีโอแอนิเมชัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเห็นภาพรวมทั้งด้านวรรณศิลป์และบริบททางสังคม-วัฒนธรรม

3) การประเมินผลควรเปิดกว้างให้ผู้เรียนเลือกวิธีการสื่อสารความเข้าใจตามความถนัด เช่น การเขียนเรียงความ การสร้างอินโฟกราฟิก การทำพอดแคสต์เสียง หรือการจัดทำวิดีโอสั้น วิธีนี้ไม่เพียงลดข้อจำกัดของผู้เรียนแต่ละคน แต่ยังส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนาทักษะการสื่อสารหลากหลายรูปแบบ ตัวอย่างเช่น การมอบหมายให้ผู้เรียนทำ “พอดแคสต์เล่าคุณค่าทางวรรณคดี” จะช่วยให้นักเรียนที่ชอบการพูดและการเล่าเรื่องได้ใช้ทักษะของตนอย่างเต็มที่

การออกแบบเพื่อผู้เรียนทุกคนถึงแม้จะมีอุปสรรคต่อการสอนวรรณคดีไทย แต่การนำไปใช้จริงอาจต้องอาศัยเวลา ความคิดสร้างสรรค์ และทรัพยากรจำนวนมาก ครูต้องรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลและออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับความแตกต่างเหล่านั้น ดังนั้น หน่วยงานทางการศึกษาควรสนับสนุนทั้งด้านนโยบาย งบประมาณ และเครื่องมือดิจิทัล เพื่อช่วยให้ครูสามารถใช้ในการออกแบบเพื่อผู้เรียนทุกคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ยกระดับการใช้เทคโนโลยี

กรอบแนวคิด SAMR Model เสนอขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินและวิเคราะห์การบูรณาการเทคโนโลยีในการเรียนการสอน โดยแบ่งออกเป็น 4 ระดับจากขั้นพื้นฐานไปจนถึงขั้นที่สามารถเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ได้อย่างสิ้นเชิง (Blundell, Mukherjee & Nykvist, 2022; Zamri & Mohamad, 2024)

1. Substitution (การใช้แทน)

เทคโนโลยีทำหน้าที่เป็นเพียงเครื่องมือที่ใช้แทนสื่อหรือวิธีการดั้งเดิม โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อเนื้อหาหรือกิจกรรมการเรียนรู้ ตัวอย่างเช่น การให้นักเรียนอ่านวรรณคดีไทยผ่านไฟล์ PDF หรือ e-book แทนการใช้หนังสือเล่ม หรือการให้ส่งงานทางอีเมลแทนการส่งด้วยกระดาษ ซึ่งจะไม่เปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้มากนัก แต่ก็ช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ และเป็นจุดเริ่มต้นของการนำเทคโนโลยีเข้ามาในชั้นเรียน

2. Augmentation (การเสริมความสามารถ)

เป็นการใช้เทคโนโลยีแทนสื่อเดิม แต่มีการเพิ่มฟังก์ชันใหม่ที่จะช่วยเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ ตัวอย่างเช่น การเพิ่มลิงก์เชื่อมโยงไปยังฐานข้อมูลวรรณคดีออนไลน์ การแนบคำอธิบายศัพท์ โดยคลิกเพียงครั้งเดียว หรือการใช้ Digital Annotation Tool เช่น Hypothes.is ให้นักเรียนสามารถเขียนโน้ตแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนความคิดบนตัวบทวรรณคดีเดียวกันได้ สิ่งนี้ช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้จากหลายแหล่งและพัฒนาทักษะการอ่านตีความเชิงลึกได้ดียิ่งขึ้น

3. Modification (การปรับเปลี่ยนกระบวนการ)

เทคโนโลยีทำให้โครงสร้างของกิจกรรมการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างชัดเจน เช่น การให้นักเรียนเขียนบล็อก (Blog) วิชาภักษ์วรรณคดีไทยร่วมกัน โดยแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็น แสดงความคิดเห็นตอบโต้ และใช้สื่อภาพ เสียง หรือวิดีโอประกอบการวิจารณ์ได้ อีกตัวอย่างคือการสร้าง “แผนที่ตัวละครดิจิทัล” ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของตัวละครใน ขุนช้างขุนแผน หรือ พระอภัยมณี ซึ่งช่วยให้นักเรียนเห็นมิติของเรื่องราวและบริบททางสังคมวัฒนธรรมได้ชัดเจนมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงลักษณะนี้ทำให้ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้สร้างองค์ความรู้

4. Redefinition (การสร้างการเรียนรู้ใหม่)

การใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ใหม่ที่อาจทำได้ในชั้นเรียนดั้งเดิม ตัวอย่างเช่น การให้นักเรียนสร้างสารคดีดิจิทัลเกี่ยวกับการตีความคุณค่าของ พระอภัยมณี ในมิติสิทธิสตรีและเพศภาวะ โดยผสมผสานการสัมภาษณ์ การสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลดิจิทัล และการใช้มัลติมีเดียเพื่อเล่าเรื่อง หรือ การผลิตพอดแคสต์เชิงวิเคราะห์ที่ผู้เรียนร่วมกันเขียนสคริปต์ อัดเสียง และเผยแพร่สู่สาธารณะ

การใช้ SAMR Model มีข้อดีตรงที่ช่วยให้ครูเห็นพัฒนาการในการบูรณาการเทคโนโลยีและสามารถวางแผนเพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนที่ละขั้นตอน อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีโดยไม่เชื่อมโยงกับ “สาระ” ของวรรณคดีและ “วัตถุประสงค์การเรียนรู้” อาจทำให้กิจกรรมขาดคุณค่าและไม่บรรลุผล ดังนั้น ครูควรใช้ SAMR ควบคู่กับกรอบวิธีวิทยาอื่นด้วย เพื่อให้การสอนวรรณคดีไทยทั้งทันสมัย มีความหมาย และตอบสนองต่อผู้เรียนทุกกลุ่ม

การสังเคราะห์วิธีวิทยาการสอนวรรณคดีไทย

จากการสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีร่วมสมัย สามารถสรุปได้ว่า วิธีวิทยาการสอนวรรณคดีไทย ในยุคปกติใหม่ควรยึดหลักการบูรณาการองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ (1) เนื้อหาที่เชื่อมโยงชีวิตจริง (Contextual Content) (2) การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) (3) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม (Digital Integration) (4) การออกแบบเพื่อผู้เรียนทุกคน (Inclusive Learning Design) และ (5) การประเมินเพื่อการพัฒนา (Authentic Assessment) โดยองค์ประกอบทั้งห้านี้ทำงานอย่างสัมพันธ์กันในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ด้านวรรณคดี ควบคู่กับทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน ความคิดสร้างสรรค์ และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ

กล่าวโดยสรุป วิธีวิทยาการสอนวรรณคดีไทยในศตวรรษที่ 21 มิใช่เพียงการเปลี่ยนแปลงวิธีการสอน หากแต่เป็นการปรับกระบวนการทัศน์ของการจัดการเรียนรู้ทั้งระบบ จากการมุ่งถ่ายทอดความรู้ไปสู่การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมาย ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เชื่อมโยงคุณค่าของวรรณคดีกับชีวิตจริง และพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการอนุรักษ์และสืบสานคุณค่าของวรรณคดีไทยให้คงอยู่ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต

การประยุกต์ใช้กรอบ TPACK, UDL และปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการสอนวรรณคดีไทย

การเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัลในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ต้องพัฒนาไปพร้อมกับเทคโนโลยีและความต้องการของผู้เรียน การสอนวรรณคดีไทยจึงไม่อาจยึดติดกับรูปแบบการบรรยายหรือการวิเคราะห์ตัวบทตามแนวทางเดิม หากจำเป็นต้องประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดทางการศึกษาที่สามารถบูรณาการเนื้อหา วิธีสอน และเทคโนโลยีเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม กรอบแนวคิด Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK) และ Universal Design for Learning (UDL) ประกอบกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาวิธีวิทยาการสอนวรรณคดีไทยให้ตอบสนองต่อบริบทการเรียนรู้ยุคปกติใหม่ และสามารถพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนได้อย่างรอบด้าน

1. การประยุกต์ใช้กรอบ TPACK ในการสอนวรรณคดีไทย

กรอบแนวคิด TPACK อธิบายว่าการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเกิดจากการบูรณาการองค์ความรู้สามด้าน ได้แก่ ความรู้ด้านเนื้อหา (Content Knowledge: CK) ความรู้ด้านวิธีสอน (Pedagogical Knowledge: PK) และ ความรู้ด้านเทคโนโลยี (Technological Knowledge: TK) ให้ทำงานร่วมกันอย่างสมดุล ผู้สอนไม่เพียงต้องมีความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีไทยเท่านั้น แต่ยังสามารถเลือกใช้วิธีการสอนและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหาและผู้เรียน

ในการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทย ความรู้ด้านเนื้อหาหมายถึงความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ลักษณะคำประพันธ์ กลวิธีทางวรรณศิลป์ คุณค่าทางภาษา และบริบททางสังคมวัฒนธรรมของวรรณคดีแต่ละเรื่อง ขณะที่ความรู้ด้านวิธีสอนครอบคลุมการเลือกใช้กระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิด วิเคราะห์ การอภิปราย การเรียนรู้แบบร่วมมือ การใช้ปัญหาเป็นฐาน และการเรียนรู้เชิงรุก ส่วนความรู้ด้านเทคโนโลยีหมายถึงความสามารถในการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล สื่อมัลติมีเดีย ระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ (LMS) เครื่องมือสร้างสื่อดิจิทัล และแอปพลิเคชันเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ TPACK ในการสอนเรื่อง พระอภัยมณี ผู้สอนอาจเริ่มจากการใช้ดิจิทัลหรือแผนที่ดิจิทัลแสดงเส้นทางการเดินทางของตัวละคร เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทของเรื่อง จากนั้นให้ผู้เรียนศึกษาตัวบทผ่านเอกสารออนไลน์ร่วมกับการอภิปรายกลุ่ม และใช้โปรแกรม เช่น Google Docs หรือ Padlet ในการร่วมกันวิเคราะห์บุคลิกลักษณะของตัวละคร เปรียบเทียบค่านิยมในอดีตกับสังคมปัจจุบัน ก่อนสรุปผลผ่านการสร้างอินโฟกราฟิกหรือคลิปวิดีโอสั้น วิธีการดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้วรรณคดีผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ สื่อสาร และสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน มากกว่าการจดจำเนื้อเรื่องเพียงอย่างเดียว

อย่างไรก็ตาม การใช้ TPACK ให้เกิดประสิทธิผลจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาสมรรถนะด้านดิจิทัลของครูอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี และสื่อการเรียนรู้จากสถานศึกษา เพื่อให้ผู้สอนสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและสภาพแวดล้อมของแต่ละโรงเรียน

2. การประยุกต์ใช้ Universal Design for Learning (UDL)

แนวคิด Universal Design for Learning (UDL) มุ่งออกแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเชื่อว่าผู้เรียนแต่ละคนมีพื้นฐาน ประสบการณ์ ความสามารถ และรูปแบบการเรียนรู้ที่ต่างกัน ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าถึงเนื้อหา มีส่วนร่วมในกิจกรรม และแสดงผลการเรียนรู้ได้ตามศักยภาพของตน

หลักการของ UDL ประกอบด้วยสามองค์ประกอบ ได้แก่

1) การนำเสนอข้อมูลที่หลากหลาย (Multiple Means of Representation)

ผู้สอนควรนำเสนอวรรณคดีไทยผ่านสื่อที่หลากหลาย เช่น ตัวบท หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ วิดีโอ แอนิเมชัน อินโฟกราฟิก พอดแคสต์ และแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนที่มีรูปแบบการเรียนรู้แตกต่างกันสามารถทำความเข้าใจเนื้อหาได้อย่างเหมาะสม

2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย (Multiple Means of Engagement)

ผู้เรียนควรมีโอกาสเลือกกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจและความถนัด เช่น การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ การสร้างสื่อดิจิทัล การผลิตพอดแคสต์ การเล่าเรื่องผ่านวิดีโอ หรือการจัดนิทรรศการออนไลน์ ซึ่งช่วยสร้างแรงจูงใจและส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมาย

3) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงผลการเรียนรู้ได้หลายรูปแบบ (Multiple Means of Action and Expression)

แทนที่จะกำหนดให้ผู้เรียนทุกคนตอบข้อสอบหรือเขียนรายงานในรูปแบบเดียว ผู้สอนอาจเปิดโอกาสให้เลือกนำเสนอผลงานในรูปแบบที่เหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละคน เช่น การผลิตสารคดีสั้น การออกแบบเว็บไซต์ การสร้างแผนที่ความคิด (Mind Map) หรือการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับคุณค่าของวรรณคดีไทย

การประยุกต์ใช้ UDL ช่วยลดข้อจำกัดของผู้เรียนที่มีความแตกต่างด้านความสามารถ เพิ่มความเท่าเทียมในการเข้าถึงการเรียนรู้ และสร้างบรรยากาศของห้องเรียนที่เคารพความหลากหลาย อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการศึกษาที่มีคุณภาพ

3. การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI)

ปัญญาประดิษฐ์กำลังมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาในระดับโลก โดยเฉพาะการสนับสนุนการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล (Personalized Learning) การวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน และการสร้างสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ในการสอนวรรณคดีไทย AI สามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ ไม่ใช่เครื่องมือทดแทนบทบาทของครู

ผู้สอนสามารถประยุกต์ใช้ AI เพื่อช่วยผู้เรียนสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประพันธ์ บริบททางประวัติศาสตร์ และคำศัพท์โบราณ เปรียบเทียบแนวคิดของตัวละคร วิเคราะห์โครงสร้างเรื่อง หรือสร้างคำถามเพื่อกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ นอกจากนี้ AI ยังสามารถช่วยสร้างแบบฝึกหัดเฉพาะบุคคล สรุปเนื้อหาเบื้องต้น และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานเขียนของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) อย่างรวดเร็วและสามารถพัฒนาผลงานของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม การใช้ AI ในการเรียนรู้วรรณคดีไทยควรอยู่บนหลักการของการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม ผู้สอนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล อ้างอิงแหล่งที่มาอย่างเหมาะสม เคารพลิขสิทธิ์ และใช้ AI เป็นเครื่องมือช่วยคิด ไม่ใช่เครื่องมือที่ใช้แทนการคิดวิเคราะห์ของตนเอง การพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันปัญญาประดิษฐ์ (AI Literacy) จึงเป็นอีกสมรรถนะหนึ่งที่ผู้เรียนควรได้รับความรู้คู่กับการเรียนรู้วรรณคดีไทย

4. การบูรณาการ TPACK, UDL และ AI สู่การจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทย

การประยุกต์ใช้ TPACK, UDL และ AI ไม่ควรดำเนินการแยกส่วน หากควรบูรณาการเป็นระบบเดียวกัน โดยใช้ TPACK เป็นกรอบในการออกแบบการเรียนรู้ ใช้ UDL เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมที่รองรับความแตกต่างของผู้เรียน และใช้ AI เป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ การประเมินผล และการพัฒนาผลงานของผู้เรียน

การบูรณาการทั้งสามแนวคิดจะช่วยให้การสอนวรรณคดีไทยเปลี่ยนจากการเน้นการจดจำเนื้อหาไปสู่การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สามารถคิดวิเคราะห์ ตีความ สื่อสาร ทำงานร่วมกับผู้อื่น และใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์และมีจริยธรรม ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญในศตวรรษที่ 21 พร้อมทั้งตระหนักถึงคุณค่าของวรรณคดีไทยในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างยั่งยืน

สรุป

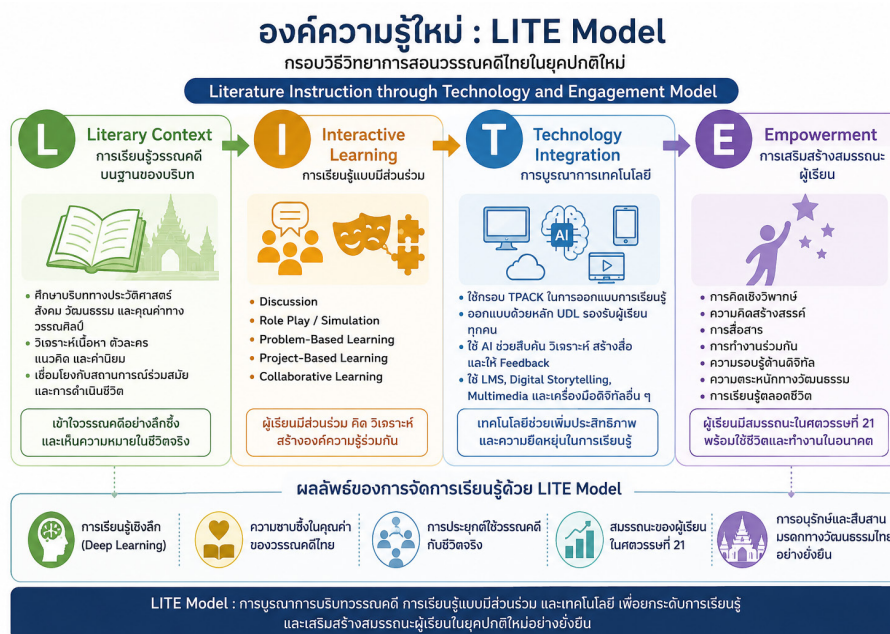
การเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม เทคโนโลยี และระบบการศึกษาในยุคปกติใหม่ (New Normal) ได้ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทั้งในด้านแนวคิด วิธีการ และบทบาทของผู้สอน จากการศึกษาสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การสอนวรรณคดีไทยไม่ควรมุ่งเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาและการท่องจำเพียงอย่างเดียว หากควรมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถคิดวิเคราะห์ ตีความ สังเคราะห์องค์ความรู้ และเชื่อมโยงคุณค่าของวรรณคดีกับบริบทของสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีเหตุผล

การประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้ร่วมสมัย ได้แก่ การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) กรอบความรู้ด้านเทคโนโลยี วิธีสอน และเนื้อหา (TPACK) การออกแบบการเรียนรู้เพื่อผู้เรียนทุกคน (Universal Design for Learning: UDL) ตลอดจนการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ ช่วยยกระดับการจัดการเรียนการสอนวรรณคดีไทยให้มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ และสามารถพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านการคิดเชิงวิพากษ์ การคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม

อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวมิใช่ปัจจัยที่ทำให้การจัดการเรียนรู้ประสบความสำเร็จ หากแต่ต้องอาศัยการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของวรรณคดีไทย ความแตกต่างระหว่างบุคคล และบริบทของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม โดยครูผู้สอนต้องทำหน้าที่เป็นผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Designer) ที่สามารถบูรณาการสาระวรรณคดี กระบวนการเรียนรู้ และเทคโนโลยีเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม เพื่อให้วรรณคดีไทยเป็นทั้งมรดกทางวัฒนธรรมและเครื่องมือในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ พร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนได้พัฒนา LITE Model (Literature Instruction through Technology and Engagement Model) ซึ่งเป็นกรอบวิธีวิทยาการสอนวรรณคดีไทยในยุคปทใหม่ โดยบูรณาการการเรียนรู้วรรณคดีบนฐานของบริบท (Literary Context) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Interactive Learning) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Technology Integration) และการเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียน (Empowerment) อย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการรู้เท่าทันดิจิทัล ควบคู่กับการสร้างความตระหนักในคุณค่าและการสืบสานวรรณคดีไทย อันนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560). โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ปาริชาติ จารุติลกุล. (2564). การจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยในศตวรรษที่ 21. วารสารศึกษาศาสตร์, 32(2), 45–59.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2561). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และ มารุต พัฒนาผล. (2563). New Normal ทางการเรียนรู้. ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). แนวทางการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล. กระทรวงศึกษาธิการ.
- CAST. (2024). Universal Design for Learning Guidelines version 3.0. <https://udlguidelines.cast.org>
- Koehler, M. J., Mishra, P., Kereluik, K., Shin, T. S., & Graham, C. R. (2014). The technological pedagogical content knowledge framework. In J. M. Spector et al. (Eds.), Handbook of research on educational communications and technology. (4th ed.). pp.101–111. Springer.
- Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. Teachers College Record, 108(6), 1017–1054.
- Partnership for 21st Century Learning. (2019). Framework for 21st century learning. Battelle for Kids.
- UNESCO. (2021). Reimagining our futures together: A new social contract for education. UNESCO.
- UNESCO. (2023). Guidance for generative AI in education and research. UNESCO.